

Хөрнэ эргцд тоолдгиг ягъдж дасхмб?

Арвна эргцд то дасна хөөн, сургъульчирт нег ик төр кедж хөрнэ эргцд тооллгъ дасхдг йовдл баянэ. Хойрдгч арвадиг салуднь дасдгин учрнь ним:

1. Хөрн кюртл то бичад, то нерад, дасхларн, сургъульчир эклдж арвадар тоолдгиг дасна. Эндэц келхд, 17 гидг то нег арвадас болн 7 неджадас бурднэ. 7 гидг цифр барун бийас негдгч ормд баянэ, эн цифр кедү неджад баяхинь үзүлджанэ. 1 гидг цифр барун бийас хойрдгч ормд баянэ, — кедү арвад авсинь медүлджанэ.

2. Хөрнэ эргцд немлгънэ болн хаслгъна таблиц бүклдэн дасдг. Эн хойр таблициг сургъульчир чееджар келдгиг дасх зөвтэ.

3. Кемр арвна эргцд сургъульчир немлгъ болн хаслгъ дасн баясн болхла, хөрнэ эргцд тер хойр үүлдврим-үд деер холвлгъ болн хувалгъ дасцхана.

1. Келвр нумерлгън.

Сургъульчир немлэс авн арвн кюртл өмннь тоолдг баясн мөн.

Тегад, хөрнэ эргцд тооллгъ дасхларн, шин «арвад» гидг үг олзлдгиг тедн тодх зөвтэ.

Багш сургъульчирта ним күүндвр кенэ:

Багш: Цугтан арвн мод салгъдж авад, нег баг кегъад боочктн. Тана багт кедү модн баянэ?

Сургъульч: Мини багт арвн модн баянэ.

Багш: Арвн модиг хамднь боочктн. Боодгъад арвад модн баянэ гидж келдмн.

Дакад нег сургъульчд: классин шотк тал одад, арвн мод тоолад, «салгъад тав» — гидж даалгъвр өгнэ.

Багш: Өмннь бидн неджадар тоолдг билэвди. Олн юмсиг арвадар тоолдмн. Улгүрлхд, альм, өндг, деншгиг арвадар тоолдмн. Өндг хулдджак

күн «арвад өндгн — зургъан арелчъга» — гидж келнэ. Эс гидж: «кедү арвад өндг хулддж авнат?» — гидж сурна.

Им күүндврнн хөөн, тооллгъиг арвнас давулад 20 кюртл күргдг.

Арвад деер нег мод немнэ. Утурштан арвн нег модн болв. Цааранднь иигдж тоолдмн: арвн хойр, арвн гурвн, арвн дөрвн, арвн тавн, арвн зургъан. Кен цаараднь тоолна?

Сургъульч: Арвн долан, арвн наямн, арвн йисн.

Багш: Арвн деер арвн мод тавхлэ, хойр арвад болв. Тийм тоог хөрн гидж нераддмн. Хөрнд кедү арвад баянэ?

Сургъульч: Хөрнд — хойр арвад баянэ.

Багш: Хөрнэс эклэд даранднь хөрү тоолтн.

Сургъульч: Хөрн, арвн йисн, арвн наямн, арвн долан, арвн зургъан, арвн тавн, арвн дөрвн, арвн гурвн, арвн хойр, арвн негн, арвн.

Түүнэ хөөн сургъульчирт багш ним даалгъвр өгнэ.

Нег арвадас болн цөн неджадас арвн тавн гидг то бурдэти. Ягъдж тади бурдэвт? Кедү баг авх кергтэ.

Салуднь кедү неджад мод деернй авх кергтэ?

Нег арвадас болн хойр неджадас бурден тоог ягъдж нерадхмб?

Сургъульч: Нег арвадас болн хойр неджадас бурден тоог арвн хойр гидж нераддг.

Багш: Арвн наямн гидг то ююнас бурднэ?

Сургъульч: Арвн наямн нег арвадас болн наямн неджадас бурднэ.

Багш: Не, арвн наямн гидг то моллар бурдэти.

II. Бичир нумерлгън.

Багш классд хойр дагъмта үзмр дөнъцл өлгнэ. Барун бийас негдгч ормд баях дагъмд гурвн мод дүрнэ. Барун бийас хойрдгч ормд баях дагъмд нег баг модд дүрнэ.

Багш: Мана бурдэсн то ююнас бурднэ? Эн тоод кедү арвн баянэ? Кедү неджад баянэ?

Сургъульч: Эн тоод нег арвн баянэ, гурвн неджад баянэ.

Багш: Арвадин тоог баг баях дагъм дор бичий. Баг дор 1 гидг цифр бичтн. Неджэдин тоог неджэдин дагъм дор гурвн гидг цифр бичтн. Мана бичен то кедү цифртэ?

Сургъульч: Эн то хойр цифрар бичгдв.

Багш: Неджэдин тоог барун бийас кедүдгч ормд бичдв?

Сургъульч: Неджэдин тоог барун бийас негдгч ормд бичдмн.

Багш: Арвадин тоог барун бийас кедүдгч ормд бичдв?

Сургъульч: Арвадин тоог барун бийас хойрдгч ормд бичдмн.

Багш: Үзмр дөнъцлд 16 мод тэвти Ягъдж энүг күүцэхмб?

Сургъульч: Арвн зургъан — нег арвадас болн зургъан неджадас бурднэ. Тегад, барун бийас хойрдгч дагъмд арвадиг тавх кергтэ. Нег арвад баях — нег баг тавх кергтэ.

Багш: Кедү неджэдиг тавх кергтэ?

Сургъульч: Барун бийас негдгч дагъмд неджэдиг тавх кергтэ.

Багш: Эн дагъмд 6 неджэдиг тавх кергтэ. Игэд 17, 18, 19 гидг тоосла таньдулх кергтэ. Хөрн гидг тоог ягъдж бичхмб? Хөрн ямаран тоосас бурднэ?

Сургъульч: Хөрн — хойр арвадас бурднэ. Барун талас хойрдгч ормд хойр гидг цифр бичхмн.

Багш: Хөрнд кедү салу неджэд баях?

Сургъульч: Хойр арвадас талдан нань неджэд уга.

Багш: Тегад неджэдин ормд ямаран цифр бичхмб?

Сургъульч: Барун талас негдгч ормд нуль гидг цифр бичхмн.

Сургъульчир, негнэс авн хөрн кюртл даранднь тоолдгиг болн хөрнэс авн негн кюртл тоолдгиг дасад, ямаран болв чигн то, альк хойр тоогъин хоорнд йовдтн медх зөвтэ. Улгүрлхд, 17 гидг то хама йовна гидж сурснд, сургъульч иигдж хөрү өгх зөвтэ:

«Арвн долан гидг то, арвн зургъан болн арвн наямн хойрин хоорнд йовна».

Хөрнэ эргцд баях тоосин дарат саанар медсн сургъульчир хөбинь эсвс кехларн шулугъар хөрүгъинь олна.

Улгүрн: Негдгч классин сургъульчд ним эсв өгсн болдг: «17 альмн билэ. Түүнэс арвн тавн альминь иддж. Кедү альмн үлдж?».

Нег сургъульч дарунь игэд хөрү дгч: арвн зургъадгч болн арвн доладгч альмн үлдж ут-турштан хойр альмн үлдж.

Эн эсв кехларн, сургъульч даранднь тоолдг авъяс олзлв.

III. Хөрнэ эргцд немлгън болн хаслгън.

Хөрнэ эргцд немлгъ болн хаслгъ дасхларн, хойр онц саамс халэх кергтэ.

Негдгч саамнь: неджэд темдгтэ то немлгън (8 немх 7, 5 немх 9) болн түүнлэ ирлцх хаслгън (15—7, 15—8, 14—9, 14—5).

Тийм немлгъ болн хаслгъиг арвадас давад немлгън болн хаслгън гидж нераддг. Хойрдгч саамнь: хойр темдгтэ то деер нег темдгтэ то немлгън (15 немх 3, 12 немх 7) болн түүнлэ ирлцх хаслгън (18—15, 18—3, 19—12, 19—7). Иим немлгъ болн хаслгъиг арвадас давад уга, немлгън эс гидж хаслгън гидж келдмн.

Хөрнэ эргцд немлгъ болн хаслгъ дасхларн, түрүлэд арвадас давад уга кедгиг дасдг, дакад арвадас давад кедгиг дасдг.

Эн төрин күүцлнь, сургъульчир аш сүүлднь эндүрл уга немлгънэ болн хаслгъна таблиц дасдж авх зөвтэ. Эндэн келхд, «8 деер 6—кедү болх? «8 деер 9—кедү болх? «15—ас 6 хасхлэ кедү болх?» — гидг сурврмудт сургъульчир тооллго дарунь хөрү өгч чадх зөвтэ.

Зармдэн нам III—IV-ч классмудин сургъульчир холвлгъна болн хувалгъна таблиц меддг бийснь, немлгънэ болн хаслгъна таблиц шулугъар келдж эс чаддг йовдл бас харгъна. Бичкнэсн авн тийм таблиц эс дасхла, хөбинь медарчкэд, тийм таблице дасхд күнд болдг мөн.

Тер, төлэд 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, то один деер 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 немдг болн теднэс хасдг таблиц медх кергтэ.

Иим таблициг ик цифрмүдэр бичад, класст нег долан хонгт эс гидж хойр долан хонгин эргцд өлгджэх кергтэ. Сургъульчир эн таблицмүдиг түдл уга чееджар келдгиг дасдж авх зөвтэ.

ЭРДНИН Пүрвэ,
педагогикин номин кандидат.